

Jacob Wilde – den glömde svenske statsteoretikern

Patrik Hall

Känd av alla är väl fortfarande den distinktion som brukar göras mellan forntid, medeltid och ny tid i svensk historia. Mindre känd men väl så viktig är distinktionen mellan statens suveränitet och maktutövarens personliga auktoritet. Betydligt mindre känd är dessa distinktioners upphovsman i Sverige, nämligen Jacob Wilde. Wilde är en av det förhållandevis stora antal skriftställare under frihetstiden som deltog i den livaktiga konstitutionella diskussion som på den tiden fördes i Sverige. Som rikshistoriograf, och därmed en högre statlig tjänsteman, hade han under en kort period en viss auktoritet i uttolkningen av den svenska statens konstitutionella tradition. Han har med fog också framhållits som den förste systematikern i svensk historieskrivning: 'Få, kanske ingen, av våra historieskrivare ha utfört ett arbete så varaktigt som Wilde', menar en historiografisk forskare (Löw 1910: 3).

I denna artikel skall en översiktlig genomgång av grunddragen i Jacob Wildes märkliga statsteori företagas. Motivet till en sådan genomgång är min övertygelse att det är viktigt med ett mer historiskt, eller historiografiskt, perspektiv på statsvetenskapen i syfte att fastställa viktiga utvecklingsmoment i den politiska och intellektuella diskursen om staten. De senaste åren har medvetenhet utvecklats om behovet av att identifiera vissa 'formativa moment' i statens utveckling. Vid 'formativa moment' visualiseras problem, konflikter och projekt som senare har institutionaliserats och därmed blivit bestående, samtidigt som de problematiska dragen hos dessa formationer har en tendens att osynliggöras av en förment självklarhet i den institutionella konstellationen. Den intellektuella diskursen om staten har givetvis en fundamental roll i den övergripande statsdiskursen (för övertygande argument om detta inom olika traditioner, se Poggi 1978; Skinner 1978; Dyson 1980; Jessop 1990). Wilde som person är bortglömd men hans förkunnelse har en viktig roll som ett moment i en teoretisk diskurs om staten som håller på att formeras under den tid han skriver.

Till en början kommer jag dock att framhålla ett par biografiska detaljer av betydelse i diskussionen av Wilde som statsteoretiker. Därefter kommer jag att företrädesvis diskutera Wilde som en modern forskare. Jag redogör för hans ontologiska och epistemologiska antaganden, vilka är nödvändiga instrument för att förstå hans statsteori, därefter diskuterar jag hans metodologi och hans resultat. Denna artikel bygger nästan helt på min egen genomläsning av Wildes

verk. Det finns vare sig tid eller plats för en totalundersökning av Wildes inspirationskällor, hans liv och verksamhet. Materialet om Wilde är för övrigt påfallande skvalt; någon större forskningsprodukt som behandlar hans arbete finns inte (se dock framställningarna i Löw 1910 och Lindroth 1978).

Jacob Wilde föddes i dåvarande svenska Kurland 1679. Efter studier i Riga och Königsberg blev han vid 24 års ålder professor i historia och sedermera romersk vältalighet i Pernau. Detta universitet upplöstes i samband med stora nordiska kriget, varvid Wilde blev professor i Greifswald i stället. 1719 erhöll han det ärofulla om än något oklara ämbetet som rikshistoriograf i Stockholm. Detta ämbete var rent statligt och hade ingen anknytning till universiteten. Rikshistoriografens uppgift var att skriva svensk historia medan uteslutande internationell (företrädesvis antik) historia meddelades vid universiteten. Som rikshistoriograf verkade Wilde fram till sin död 1755. Han hade då varit blind i många år och hans verk hade översatts och givits ut av sonen Anders Wilde.

Wildes stora arbete blev ett i sitt slag unikt verk om den svenska statsförfattningens historia, som utgavs på latin 1731 med titeln *Sueciae Historia Pragmatica*. Från och med 1723 åtnjöt detta arbete Rikens Ständers protektion; ett tecken på intresset för författningsfrågor och behovet av uttolkning av den nya författningen som denna oroliga tid genomströmmade politiken. Detta arbete försvenskades till ungefär en tredjedel av sonen till *Swenska Stats Författningars eller Almänneliga Rätts Historie* (1749, hädanefter SSF). Wildes andra stora verk blev att ge ut en ny upplaga av den världsbekante före detta rikshistoriografen Samuel von Pufendorfs *Inledning til Swenska Statens Historie* med utförliga kommentarer. *Första delen eller Förberedelsen* (hädanefter SSH) utgavs 1738 och har egentligen ingenting med Pufendorf att göra; den utgör helt enkelt ännu ett teoretiskt arbete om svenska statens historia av Jacob Wilde. Andra delen utgavs 1743 och återger Pufendorfs historia fram till ca 1150, åtföljd av en minst sagt vidlyftig notapparat, och detta arbete behandlas ej vidare här. Längre än så kom inte Wilde och ej heller den översatta SSF kan alltså anses såsom riktigt fullbordad.

Utgivningen av Wildes SSF utgör ett praktexempel på den svenska 'frihetstidens' frihet. I början av 1720-talet förelåg första delen av verket färdigt, men en nära tioårig censureringsperiod fördröjde utgivningen. Ärendet låg på högsta nivå; Arvid Horn, Sveriges egentlige regent under denna tid, och hans kansli var starkt involverad däri (en längre behandling av detta ärende finns i Nordlund 1902: 263-92). Från och med 1723 befann sig verket i händerna på censorn (före detta professor skytteanus) Rosenadler. Hela frågan handlar till viss del om en personlig konflikt mellan Wilde och Rosenadler, men mer intressant är innehållet i konflikten, begreppet 'souverainitet'. Wilde hade nämligen fört en kraftig polemik mot att det karolinska enväldet skulle ha varit 'souveraint', det vill enligt den gängse uppfattningen säga frikallat från lag. En sådan uppfattning stred mot ständernas uttryckliga ståndpunkt i frågan, och var till yttermera visso ljuv musik för det ännu maktlystna hovets öron. Hela det nya statsskicket legitimerades just utifrån synen på det karolinska väldet såsom laglöst. Den utdragna censuren ledde till att verket aldrig kom att fullbordas, eftersom,

om man får tro vad Anders Wilde skriver, 'en skadlig, ja dödlig lukt' då skulle kunna uppstå ur ännu ej läkta sår (SSF: 73n).

Censorn Rosenadler hade också kritiska synpunkter på den språkliga stilen (Nordlund 1902: 282). Även om jag inte behärskar latin så finns det all anledning att dela denna kritik vad gäller den svenska utgåvan samt SSH. Wildes språk är trögt och tungt, men framför allt framstår dispositionen som förvirrad, för att inte säga kaotisk, även för en van läsare av denna tids verk. Wilde faller oupphörligen och ofelbart in på sidospår och framställningen i SSF kompliceras än mer av en mycket omfattande parallelltext, nämligen sonen Anders Wildes notkommentarer. Verket innehåller alltså något som åtminstone aldrig jag har stött på, en slags fortlöpande 'dialog' mellan far och son, som samtidigt inte är någon dialog eftersom sonen pratar i munnen på fadern och ofta hävdar helt andra teser än denne.

En mycket stor del av notapparaten består av hätska angrepp i tidens stil på hovbibliotekarien och blivande rikshistoriografen Olof von Dalin. Dalin hade nämligen gett ut första delen av sin *Svea Rikes Historia* (också under Rikens Ständers protektion) under tiden mellan den latinska och den svenska upplagan av SSF. I denna bok hävdade Dalin den oerhörda tesen att Sverige för vid pass 2000 år sedan varit helt översvämmat av vatten. Bevisen härför var mätningar vid kusten, utförda av Celsius och Swedenborg, som påvisade att vattnet sjunker undan och försvinner med en halv tum om året. Utifrån detta hävdade Dalin att enbart några klippiga bergstoppar stack upp ur vattnet vid Kristi födelse. Denna tes ('vattuminskningläran') skar bort hela den svenska fornhistorien från Noakiderna och framåt, vilken utgjort kanon i svensk historieskrivning under nästan 300 år, och det är inte fel att säga att tesen satte i gång den största historikerstriden i Sveriges historia (Lindroth 1978).

Anders Wilde angriper Dalin för att ha bestritt pålitligheten i 'Svea Rikes orubbade egenhet och urgamla höghet' och därmed också 'Statens rätt, Rikets heder och folckets ostraffeliga seder' (SSF: iv). Detta innebär att den 'utländska afwundsmannen lärer emot Sverige betiena sig af de wapn, som honom af herr Bibliothecarien lämnas' (SSF: vi). Värst är att han begått detta landsförräderi i egenskap av hovbibliotekarie, en 'Konungens Trotienare' (SSF: 67n). Angreppet är intressant eftersom det också torde (som jag kommer tillbaka till) säga något om faderns uppfattning av sig själv såsom rikshistoriograf. Som alla personangrepp blir det hela synnerligen långtråkigt; Dalin använder för övrigt Wilde som en av sina huvudkällor och går ej till angrepp mot honom någonstans. Nu verkar det främst vara sonen som drabbats av vrede, men angreppen är principiellt intressanta eftersom de antyder ett nationalistiskt mål för historievetenskapen.

I samband med detta bör kanske inskjutas en förklaring till hur Dalins häpnadsväckande fornhistoriska teser kunde ses som ett angrepp på statens 'heder'. Fornhistorien åtnjöt, som vi kommer att se, vid denna tid en helt annan status än numera. Uppkomsten av det svenska folket och riket sågs uppenbarligen som huvudfrågan i historieskrivningen; speciellt för den Rudbeckianska skolan. Själva statens legitimitet låg i dess formation och ej i senare tider. Detta hävdades redan 1434 i Nicolaus Ragvaldis tal till Baselkonciliet, ett tal som

betecknar den svenska nationalismens födelse. Efter en oration om de världs-erövrande goternas ursprung i Sverige gjorde Ragvaldi anspråk på att han borde garanteras den förnämsta sittplatsen vid mötet. Liknande fornhistoriska argument är vanliga i svensk diplomati från Erik XIV och framåt. Således hade fornhistorien högsta betydelse för internationellpolitiska legitimitetssträvanden (Gustafsson 1956).

Wildes ontologi och epistemologi

Ty Gud har utan åtskilnad pålagt hwarjorn och enom medelst sunda förnuftets påbiudande, det är, samwetets drift, wiljans medfödda böjelse och förståndets utslag, at omwärda och widmakt hålla sig sielf, och gifwit allom därtill lika frihet och myndighet. Må förthenskul ingen afsäga sig denne naturlige frihet, mackt och jämlikhet /.../ Således är nu ingen Majestät och öfwerhets wälde til, utan at den almänna wälfärden och hwars och ens widmactt hållande förordas, antingen det sker utan eller med uttryckeligit aftal. Häraf flyter at et Konungawälde som skulle wara frikiänt från den almänna Statslagen, det är ifrån förord och öfwerenskom-melse, och således laglöst, är rent af et Machiavelliskt påfund, och kan ej efter sunda förnuftet begripas (SSF, kap 1: 49-50).

Detta citat uttrycker några av hörnstenarna i Jacob Wildes världssyn och det kan därför vara lämpligt att analysera vad Wilde här menar. Wilde kan sägas ansluta sig till den av Pufendorf (och många andra skriftställare vid denna tid) förfäktade rationalistiska tesen att det finns tre former av lag: *naturalagen* som är det som sunda förnuftet påbjuder och därför är gemensam för alla folk, teologin eller *Guds lag*, som är gemensam för kristenheten, samt den beskrivna *statslagen*, som är lika mångfaldig som antalet stater. Dock är statslagen samtidigt alltid förknippad med vad naturalagen föreskriver liksom med Guds lag, eftersom sunda förnuftet aldrig får lämnas åt sig självt utan hör ihop med Guds förbund med människorna (Pufendorf 1747: 34-43, försvenskad av Anders Wilde). Utifrån Locke (i 'des lilla, men härliga bok om borgerliga samlefna-den' som då nyligen översatts till svenska, SSF: 227) kan tilläggas att överhettens förmån i staten aldrig är enskild, utan är makten att befrämja 'det allmän-na' (Locke 1726: 259, begreppet 'det allmänna' gör sitt storartade intåg under den svenska upplysningstiden och Dalin har ägnat 'det allmänna', i stället för Gud, som historiens verkande kraft ett märkligt lovtal i sin svenska historia 1760-61, i företalet till del III).

I naturtillståndet råder en grundläggande frihet för varje enskild och jämlikhet mellan människorna, som fullt frivilligt har övergivits i samband med upp-rättandet av staten. Wilde delar Lockes positiva värdering av naturtillståndet, men på grund av behovet av 'det allmännas vidmakthållande' har samhället utvecklats till en stat (SSF: 226-8). Staten är således en alltigenom förnuftig inrättning, uppkommen via kontrakt eller avtal, där alla de enskilda hushållen underordnar sig ett allmänt sådant, till befrämjande av vidmakthållandet, var-vid den naturliga friheten sätts inom skäliga skrankor. Detta vidmakthållande utgörs av statens:

almänna wälferd och rolighet, sedermera samlefnadens första motif eller bewekande orsak, uprinnelse, ändamål och grund, men endteligen sielfwa proportionen eller skick och ordning, som inskräncker, sammanbinder och likasom genom sin egen jemnwikt uppehåller staten, hwarföre det ock med rätta kallas grundwahlen, hwarpå samlefnaden sig stödjer, fastän det af Publicisterna nämnes Regiments-Form (SSF, kap 1: 7).

Under regeringsformen sorterar sedan dels de konkreta lagarna och dels den borgerliga sammanlevnaden (ibid).

Wildes tanke om staten som en grundläggande harmonisk samverkan, en förnuftsmässig jämvikt med författningen som sitt yttre tecken, kommer här till uttryck. Men det är uppenbart att han finner ett filosofiskt problem i staten och dess förhållande till förnuftet. Enligt Wilde måste vi se staten som en 'medlare' mellan Gud och människorna, ett sätt att vidmakthålla deras samlevnad och skydda den mot fördärv; ja om man så vill, ett medel för kommunikation mellan Gud och människorna. 'Medlar-staten' är god om den bygger på *samvetets* krav som Wilde definierar som den dubbla övertygelsen om det högsta goda och människornas fördärvade natur. Israeliternas stat var ett sådant samvetsförbund, en medling direkt avtalad med Gud. Odin, som för Wilde är den svenska statens grundare, antog själv namnet av en sådan medlare mellan den allrahögste och människorna (även om gudstron var falsk, så fanns ett sken av den gudomliga uruppenbarelsen kvar i den). Således bör människans samveteslänk till Gud styra över det naturliga förnuftet och statslagen (SSH: 340-7). Viljan att följa samvetet är nödvändig och lagbunden, och människans fria vilja hävdas således ha en nödvändig inriktning på ett fullkomligt förbluffande hegelianskt sätt (SSH: 358).

Men här uppstår problem. Det finns också en ond, tyrannisk stat, som bygger sin existens på ett från samvetet frikopplat förnuft, som ej bör kallas *sunt* utan *rebelliskt*. Detta rebelliska förnuft är egentligen en skapelse av arglistiga så kallade statslärdar, som döljer sin egennytta bakom allmänna satsar om att staten är frikopplad från religionen och samvetets krav, vilket strider mot det samvetsfyllda förnuft som ligger bakom staternas allmänna inrättning. Därför är en sådan stat en 'fabelstat', existerande i blotta inbillningen, då den grundar sig på ett förment samvete (SSH: 352-7). Men det värsta är att de moderna statslärdar hävdar att egennytan är samma sak som det allmänna bästa, något som leder till en skändlig dubbelmoral:

här skönjes nu det rebelliska förnufts alt för diupa arghet: Efter alle de konster, som det brukat til menniskornes förwillande, wid samwetets öfvertygelse och almänna grundlag, at detta oföränderliga och obedrägeliga rättesnöre ej måtte wara des lager och afsichter hinderlig, emedan deras orichtighet eljest på denna probersten hade blifwit uptäckt: Så tilmäler det likwäl samwetet sine, uti des ställe understukne, principers owisshet och oriktighet, påbördar thet felachtigheten af en falsk tillämpning och sätter sitt egit omdöme under des namn, likasom det wore ett och samma med samwetsagg, dom och utslag; som dock allenast följer sin egen grundlag och uti des tilämpning aldrig kan fela, om det icke igenom förnuftet och des omdöme hindras (SSH: 359).

Med andra ord har vi här att göra med en klassisk kritik av teorier som grundar sig på egennytta; de innebär bara att denna egennytta upphöjs till allmän lag i

stället för de teorier man kritiserade. Detta rebelliska och fabelaktiga förnuft vill alltså kullkasta den samvetssträvan efter det högsta goda som hittills varit statens rättesnöre, varifrån dess lag och ordning härleder sig, något som kommer att leda till att statskroppen sjuknar och dör, menar Wilde profetiskt. En vetenskap som frikopplar sig från samvetet och driften till sällhet kan enbart leda till ett ensligt vidmakthållande av köttsliga drifter, då 'enskilde afsichter' görs till samma sak som 'det allmänna bästa' (SSH: 365-9). Men kritiken från Wilde är också empirisk. Det är uppenbart att samhället och staten grundar sig på konversationsprincipen, det vill säga nödvändigheten av vidmakthållande. Men 'egennyttan och den oroliga äregirighet' är 'förtrolighetens, statens och all människlig samlefnads pest med alle des enskilde afsichter och konstige grep' (SSH: 353-4). Således kan aldrig ett samhälle med egennyttan som ledstjärna bestå.

Statsmakten är sålunda för det första en följd av det samvetsfyllda förnuftet, härstammande från Guds kontrakt med människorna, varifrån det lagbundna kontrakt som grundar den konkreta statsmakten härleder sig, samt, för det andra, en följd av konversationsprincipen. Kontraktet är en överenskommelse mellan överhet och menighet om bjudande och lydande makt, vilket skapar *jus publicum* eller den allmänna statslagen såsom skild från enskild lag eller privaträtt. Bestridande av denna överenskommelse skulle innebära att exempelvis det svenska folket lever i trälldom, varför rikets och folkets heder kräver en ökad lagfarenhet i den allmänna statslagen, en historisk och politisk kunskap om staten (SSF, kap 1: 14-6, 44-5).

Wildes världssyn grundar sig således på en normativ rationalitet. Det laglösa enväldet är ett 'Machiavelliskt påfund', en skapelse av det 'rebelliska förnuftets' lärda uttolkningar, som stödjer sig på egennyttan som ensidig motivationskraft hos människan. I stället för en moralisk statsuppfattning grundad i 'det allmänna' får vi således de lärdas egna påfund som i sin tur hävdas ha generalitet. Enligt det samvetsfyllda förnuftet kan staten (filosofiskt) ej vara grundad på egennyttan, ty detta skulle vara ett hot, ett hån mot mänskligheten och dess gudomliga ingivelse. Denna normativa världssyn grundar sig på att samvetets strävan och sunda förnuftets skickelser ej är åtskilda (Anders Wilde har i en not härvidlag gått i polemik mot såväl Pufendorf, som Grotius och Locke, som tror att staten enbart är byggd på en naturlig samlevnadsvilja och ej på samvetessförbundet med Gud, SSF: 104-5n). Det problematiska förefaller vara hur Wilde bara kan förutsätta att det rebelliska förnuftets stat är omöjlig. Uppenbarligen är detta ej ett problem för Wilde. Det samvetsfyllda förnuftet strävar alltid efter det allmänna bästa, medan det rebelliska förnuftet gör tvärtom, och de 'fabelstater' som skapas av detta förnuft raderas när den sanna övertygelsens makt tränger in i dem, fabelstaten är nämligen också onyttig enligt konversationsprincipen:

detta lærer Stats-kunskapen, hwilken icke eller utan grund straffar dem, som endast leda Stats-raisonen af enskilda förmåner, ty nyttan är rättwisans och ärbarehetens oskiljacketige följeslagare, kan altså icke ärnås, utan wid allmänna wälferden (SSF: 10).

Alltså åtföljs den normativa rationaliteten av ett samhällsvetenskapligt påstå-
ende: om samhällets invånare inte syftar mot det allmänna bästa, kan inte staten
bestå i realiteten.

Här är det lämpligt att komma in på Wildes kunskapsteoretiska uppfattning.
Efter sin förening av sträng rationalism och moralisk övertygelse, förefaller det
som att Wilde skulle skriva sin historia allt utifrån filosofiska synpunkter. Så
är emellertid inte fallet. Förvisso har ingen allmän svensk historia varit så präglad
av filosofi som Wildes. Men Wilde varnar för att låta filosofin styra histo-
rieskrivningen för mycket. Historieskrivningen bör vara en kombination av
fakta och filosofi, den bör vara *pragmatisk*, och leda till en generaliserbar kun-
skap om staten som dock lägger stor vikt vid historisk kunskap om detaljerna.
Wildes definition av pragmatisk historieskrivning är att den beskriver statens
bedrifter i relation till Stats-raisonen (SSF, kap 1: 6).

Anders Wilde har redan i företalet till SSF förklarat Wildes syfte som riks-
historiograf:

at offentliggen med pennan förswara Statens rätt, Rikets heder, och folckets ostraf-
feliga seder, med sielfwa historiens pålitelighet (SSF: ii).

Denna syn genljuder sedan i Wildes verk och den är inte ägnad att förvåna.
Föreningen nationalism och sanning är i själva verket fundamental i svensk
historieskrivning alltifrån dess begynnelse.

Statsfilosofin eller Stats-raisonen måste alltid vara grundad i den verkliga
historien och dess trovärdiga vittnesbörd. Man bör se på staten som ett konst-
verk som ständigt målas på nytt och inte som det kunde målas. Det är först när
trovärdiga vittnesbörd saknas som det är nödvändigt att göra antaganden uti-
från vad som är förenligt med naturen, och alltså sunda förnuftet. Den allmänna
Stats-raisonen, vari alla gemensamt tar del utletas bäst av statskunskapen, me-
dan den 'enskylda Stats-raisonen' avslöjas bäst av historien, då den är ett slipp-
rigt 'Proteum', den döljs med flit av egennyttiga makthavare med hjälp av
deras retorik (SSH: 18-9). Då historien 'afdragit masqven och förstälningen,
wisar hon honom fram, sådan som han är' (SSF, kap 1: 9-12). Sakernas rätta
sammanhang och grund friläggs sålunda och kan 'skiljas ifrån des öfwerstruk-
na färg' (SSH: 320). Med andra ord är sanningen ett djupgående sammanhang
som ligger dolt under ytans bedrägliga representationer, vilka bara kan demas-
keras med en korrekt metod.

Den pragmatiska historien bör inte vara ordnad kronologiskt utan efter de
besynnerliga sammanhangen mellan vad som hände förut, vad som händer nu
och vad som kan förutskickas inför framtiden. Den bör således periodiseras
och systematiseras; det är frånvaron av denna syn som gör att Pufendorfs his-
toria behöver kompletteras (SSF, kap 1: 34; SSH: 4-6). Statskunskapen kan
därigenom utforska hur den allmänna Stats-raisonen verkar i det enskilda:

alla en stats omhvälfningar, ehuruwäl de för tidernes olikhet äro skilde, dock
medelst sakernes och Stats orsakernes band och grund äro förknippade likasom en
Cirkel eller kretz, så at af den ena de öfriga flyta, och de påföljande om hwälfning-
ars grundorsaker ligga i de förutgående (SSF, kap 2: 42).

Vad Wilde gör här är att han hävdar en tidigare i svensk historia fullkomligt okänd historicistisk position, där historien behandlas i ett filosofiskt sammanhang av kausalitet, av meningssammanhang mellan förflutet, nutid och framtid (man skulle i och för sig kunna se Olof von Dalins *Sagan om hästen* som en illustration av denna syn). Denna historicistiska position får ej ses som en motsats till Wildes normativa statsteori; det är inte den Rankeanska petiga historismen för dess egen skull som avses här, utan snarare en filosofisk historicism som ligger till grund för den såväl ontologiska som kunskapsteoretiska utvecklingskonstruktion som brukar förknippas med Hegel, men som kan associeras med många vetenskaper, exempelvis biologi (Löw, 1910: 18, menar att Wilde saknar 'historiskt sinne' i det att han tillmäter forntida aktörer samma motiveringsgrunder som nutida aktörer, men det är alltså ej en sådan typ av 'historism' som avses här). Samtidigt bör inskjutas att Wilde också använder cirkelmetaforen, vilket snarare skulle leda hän mot en Vicoansk evig rundgång (Anders Wilde talar också om 'statshiulets ouphörliga omlopp', SSF, kap 1: 73n). Historien sedd som temporaliserad progressivitet eller cirkulering behöver dock inte utesluta varandra; de är båda historicistiska positioner (Berlin 1976).

Historien måste vara pålitlig, inriktad på detaljer, men detaljerna är meningslösa när de inte relaterar till ett större sammanhang, och detta sammanhang är för Wilde staten och dess växlingar, som å det intimaste är förknippad med människornas välgång (och här framträder likheterna med Hegel ännu tydligare). Den 'andliga individualisering' av historien som Hegel tänkte sig, i termer av en självrefererande process där historien strävar efter att 'nä kunskap om sig själv', alltså som både subjekt och objekt, får emellertid ses som främmande för Wildes världssyn.

Här måste också Wildes sanningsuppfattning och dess relation till en slags 'hermeneutics of suspicion' diskuteras. Man närmar sig då de mest förunderliga dragen i Wildes förkunnelse och även om de inte helt kan förbigås, går det ej heller att dröja för länge vid dem. Grundtanken är denna. Under tingens ytliga representationer döljer sig ett grundläggande sanningssammanhang som ej är möjligt för ögat att se, utan måste dragas fram med en viss metodologi, exempelvis historieskrivning som ju avdrar masken och förståelsen och visar historien fram sådan den är: 'orden skola brukas i sitt rätta och egentliga förstånd och bemärkelse, hwilket är det enda som skiljer Historien ifrån Poëtiska Sagoliod' (SSF, kap 2: 49). Den nya roll som från och med 1600-talet tillmäts vissa vetenskapliga metodologier och dess möjligheter att avslöja fördolda sanningar kan knappast överskattas i det västerländska vetandets historia; brytningen märks allra mest i den Cartesianska rationalismens angrepp på den skolastiska logiken. Det bör enbart konstateras att Wilde 'ännu', för att resonera anakronistiskt, befinner sig 'i ett brytningsskede i utvecklingen mot modern vetenskap' (den märkligaste skildringen av denna epok är väl Umberto Eco's roman *Foucaults pendel*).

Vad som bör framhållas är att denna metodologiska inriktning ej grundläggs av Wilde vad gäller svensk historieskrivning; den är intimt förknippad med den Rudbeckianska 'yverborna' göticismen (Nordström 1934). Wilde hävdar ock-

så att hans statshistoria enbart bör ses som ett komplement till Rudbecks storverk om det svenska folkets uppkomst, utan tvekan det mest vidunderliga vetenskapliga arbete som skrivits i Sverige (det vill säga hans *Atlantica*, SSH: i-ii). Den Rudbeckianska göticismen grundades på olika vetenskapliga metodologier, primärt etymologin (såsom den utvecklats av Stiernhielm), men även runforskningen (Bureus) och den därur flytande fornminnesvården (Verelius och Hadorph) och arkeologin (Rudbeck själv), samt astronomi, biologi, och så vidare. Det är den kyliga rationalismen och det stringent metodologiska angreppssättet som ger Rudbecks verk om Sverige som det forna Atlantis, från vilket alla folk och framför allt all kultur och vetenskap härstammar, dess skrämmande karaktär.

Wilde är lika fascinerad av etymologiska, antikvariska och naturvetenskapliga spekulationer som någonsin Rudbeckianerna (detta gäller för övrigt även Dalin) och det intressanta är hur intimt göticismen sammanflätas med Wildes statshistoria. Medeltidens papistiska barbari och vetenskapsförakt fördolde de gamla sanningar, som Stiernhielm och Rudbeck återupptäckt och 'åter i dagsliuset framdragit' (SSF, kap 2: 33) ur de grekiska handlingarna. Wilde är skeptisk till om Platons Atlantis någonsin existerat (även om hans Atlantis är så likt Svealand 'som två ägg med hwarandra', SSF, kap 2: 40-1), men han går den märkliga medelvägen genom att hävda att Platon skapade sin inbillningsstat med de skytiska asarna i Asgård vid Don som sedan invandrade i Sverige som förebild. Detta är för Wilde en central förbindelselänk mellan den nordiska mytologin och den Pythagoreiska visdomen, samt platonismen (SSF, kap 2: 34-41, A Wilde 35-9n).

Dessa inflytelser utvecklas i större detalj av Wilde och kopplas till de politiska förändringarna. De skytiska statsmaximerna har, som Herodotos skriver, utan tvekan influerat grekerna och deras under mytologin gömda statslära, den statslära som Odin under religionens täckmantel förde med sig in i Sverige. Denna Odins statskonst var så försåtligt dold att inte ens Snorri och andra krönikörer har upptäckt den; den gick ut på att utnyttja naturens krafter och tron på övernaturligheter, vilka Odin praktiserade som 'trollkarl' för att upprätta en enväldig svensk stat (SSF, kap 2: 280-307, A Wilde 271-2n). Orpheus och argonauterna var också i Norden för att vinna 'lärdom och statsklokhet', och den 'gudomliga heder, mackt och myndighet' som ernås genom statsklokheten är vad som bör förstås med 'det gyllene skinn' som argonauterna hemförde till Grekland (SSH: 177-8). Dessa 'Orphiske konst' följer således politik under föreställningen att man genomför Guds påbud (SSH: 255).

Wilde hyser ett närmast fanatiskt intresse för Odin som den allsmäktige svenska statsgrundaren, som en slags representant för en mängd idéer, snarare än som verklig människa. Odin hade i själva verket en plan för världsherravälde; de götiska uttågen från Norden är feltolkade, man har ej förstått 'sakernas sammanhang', de bör ses såsom uttryck för statsgrepp och politik (SSH: 285). Odin kallade sig också 'Gauth' (ursprunget till göternas namn), vilket betyder det fördoldas, det mörka och hemligas upptäckare (SSF, kap 2: 392-3). Han var i själva verket varje dag föränderlig, han iklädde sig ständigt olika naturer, han var känd under 124 olika namn (SSH: 284). De trollkonster, 'idrotter', som

Odin utförde kan vi först idag till fulla förstå; de var 'statsgrepp och konst', 'skenbare och fördolde statsgrepp', hans själavandringslära fick folk att uppoffra sig i krig (SSF: 297).

Odin visste vad vi inte förrän i vår tid genom naturkunskapen har återupptäckt; att magin är en naturkunnighetsutövning med oerhörd maktpotential. Denna 'magiska' naturkunnighet ser vi idag återskapad i kemin och dess sjudande och destillerande, den består enkannerligen i alla tings 'sympathie och antipathie, emot hwarannan swarande, eller stridande inbördes böjelse, efter elasticitet och electricitet, drift och drag' (A Wilde SSF: 278-80n). Dessa var Odins 'idrotter' (efter 'drott', 'droit'=domare, rätt: idrott är vishetskonst, druidisk magi, SSF: 280-3). Denna vishetskonst är en avspegling av en gudomlig uruppenbarelse, återgiven i alla mytologier (de tre asagudarna är den gudomliga treenigheten, SSF: '22): en *sanning* som i sin tur är en avspegling av 'den osynlige werldenes mönster', av Guds skapande av kosmos ur kaos (SSF: '23, 28). Den nordiska skapelseberättelsen är således filosofisk och döljer de fysiska elementens utveckling.

Wilde är alltså en representant för en speciell typ av 'kosmologi' som utvecklas av Rudbeck och hans anhängare och vars centrala beståndsdelar utgörs av förnuftet, naturen, Gud, nationen och metoden. Ett vetenskapligt, ett religiöst och ett nationellt projekt ingår häri en storslagen eller omnipotent syntes som saknar motstycke i svensk historia, och det är detta omnipotensanspråk, i själva verket det nationella idésystemets grundpelare, som förenar Rudbecks förkunselse med modern nationalism, samtidigt som den skiljer sig från tidigare nationella anspråk. Wildes statsfilosofi bidrar med den politiska beståndsdel i denna kosmologi, eller för att betona det progressiva i dessa idéer, detta omnipotensprojekt. Vill man vara elak skulle man kunna säga att den Rudbeckianska kosmologin samtidigt blir en slags 'residual', med vars hjälp man enkelt kan förklara allt. Den politiska retoriken är också en oskiljaktig del däri, viktig till och med inom diplomatin under denna tid. Hur som helst måste den utbredda föreställningen om att 'upplysningsmännen' Wilde och Dalin bryter med Rudbeckianismen med kraft tillbakavisas.

Såväl Wildes ontologi som hans epistemologi är som synes starkt religiöst präglade, men denna religiösa prägel kan också ses såsom blott en bakgrund till en självständig normativ statsteori, där staten är grundad på ett förnuftigt kontrakt. Staten måste med nödvändighet tjäna 'det allmänna', som kommer till uttryck i statslagen; andra uppfattningar om statens syftemål är ensidiga påfund av så kallade statslärdar (det märkliga här är ju att Wilde kopplar ihop den fullfjädrade Machiavellisten Odins och de statslärdas 'fabelstat'). Staten realiserar via historien (varför vi måste kunna tänka oss kontraktet som en historisk-konstitutionell utveckling) och alla relevanta historiska detaljer är nödvändiga att känna för att kunna förstå inriktningen av denna allmänna utveckling. Härav Wildes betoning av pragmatisk historieskrivning; historien bör stå i centrum men är samtidigt relevant enkom när den kan generaliseras och systematiseras, för en ensidig kronologisk historieskrivning saknar Wilde intresse. Således är Wildes historicism helt förenlig med hans starka rationalism.

Det kan dock tyckas som om Wildes sanningsuppfattning, eller hans 'hermeneutics of suspicion'-teknik som framför allt tenderar mot en modern analys av 'realpolitik', ej skulle vara förenlig med denna världs- och kunskapssyn. De dolda statsgrepp och politiska konster som Wilde studerar är dock blott och bart jordiska representationer av den gudomliga uruppenbarelsen. Odin är ledd av falska gudar och 'ett regeringssjukt och argt förnuft' (SSH: 325), men Wilde kan, givet sina utgångspunkter, ej förstå annat, än att hans statsgrundande måste vara förbunden med det fullkomliga, även om det är först i vår tid som vi genom en adekvat metodologi kan sätta detta statsgrundande i sitt rätta sammanhang. Svekfulla avsiktens spel i historien har Wilde uppenbarligen inte förnekat, men om historien förmår skala av alla dessa avsikter sitt yttre skimmer, så återstår sanningen, som ej bara är en historisk sanning, utan framför allt en sanning om den djupaste innebörden i den generella politiska utvecklingen, och därmed en väsentlig aspekt av det överordnade förnuftet. Att denna sanning står i det intimaste samband med att hävda statens ålder, heder och ära motsäger inte detta, utan står tvärtom i djupaste förbindelse härmed. Denna kombinerat rationellt politologiska och nationella ansats innebär att Wilde kan ses som en tidig grundare av den svenska statsvetenskapen.

Wildes metodologi och resultat

Det är knappast en efterkonstruktion att säga att Wilde går in i den svenska statens historia för att skapa ordning och systematik. Han lyckades väl knappast vad gäller hans eget verk men periodindelningarna i detsamma är trots allt banbrytande; aldrig förr hade svensk historia skrivits på detta sätt. Wilde är en den svenska historieskrivningens Linné om än vad gäller framställningens klarhet en misslyckad sådan.

I centrum för Wilde står den uppfattning som kommer till uttryck i kungaför-säkran § 4 i 1719 års regeringsform:

Sweriges Rike må aldrig delas, utan skal alltid förblifwa tilhopa en kropp, hwarföre ej heller derifrån något Förstendöme, Land, Stad, Slott, eller Låhn igenom arfskifte, Donationer eller förläningar skal abalieneras (SSF, kap 1: 63).

Wilde har tagit till sin uppgift att bevisa att svenska staten också alltid har varit en sådan oförytterlig kropp. Detta bevisas ej med våltalighet och tomt skryt, utan med den pragmatisk-historiska metoden (SSF, kap 2: 25-7). Hela den retoriska striden mellan svenskar och danskar om vilket av rikena som är äldst karakteriserar sålunda Wilde som ett löjligt och onyttigt tävlande (SSF, kap 2: 329; SSH: 229, samtidigt som Wilde hävdar den enligt honom självklara tesen att danskarna från början var läntagare av göterna, SSH: 309-10). Anders Wilde har också negativt kommenterat Ludvig Holbergs tes att historikern bör skriva sin egen nations historia såsom en utlänning. Detta går ej menar Anders Wilde, då man 'skrifwer å Embetes wägnar och på befalning'. Historikern

är och hålles för Statens Sysloman, som bör bewaka och förswara des rätt och förmåner, seder och heder uti Societale Gentium och almänna menniskio samhället, där en hel Stat utgör allenast en person (SSF, kap 2: 26-7n).

Enligt Wilde är alla källor relativa sin egen tids naturliga och politiska förhållanden. Också här är han alltså pragmatisk; det är genom de olika tidernas beskrivningars 'skiljacketigheet' från varandra som historieskrivningen kan bli trovärdig (SSH: 145, även här hävdas alltså en historicistisk tes). I sammanhang härmed anklagar han också de moderna statslärdar för att vara ohistoriska, de har pålagt forntiden 'sin tids bruk och författningar, men icke efter sielfwa sakerne och tiden, til hwilken de höra', ungefär som om en 'sko' skulle passa 'til alla fötter' (SSF, kap 2: 109-11). Samtidigt anklagas Pufendorff uttryckligen (SSH: 6) för att ha varit för bunden vid den rent kronologiska historien i det svenska fallet, varvid han ej har brytt sig om historiens olika indelningar. Dessa indelningar måste göras till grund för kronologien, då 'siälen af alla wetenskaper, och enkannerligen af historien' är att skärskåda 'historiska skiljacketigheter, som mästandels ankoma uppå tidens och des förändringars åtskiljande samt utredande uti sielfwa sakernas sammanhang, påföljd och ordning' (SSH: i-ii). Till yttermera visso ger sådana kunskaper en insikt i statsläran och därmed möjlighet till förutsägelser ('prognostica politica') och jämförelser med andra stater (SSH: 4).

Innan jag går in på Wildes periodindelningar kan det finnas skäl att konstatera det märkliga i att det inte finns någon principiell åtskillnad mellan *kronologi* och *epok* i Wildes tänkande. Återigen innebär detta en stark filosofisk inriktning av Wildes verk, påminnande om den filosofiska grundsats som Kant hävdade, nämligen att kronologin alltid bör rätta sig efter de historiska periodindelningarna. Enligt Wilde är ordet *år* samma sak som såväl *ära* och *era*, en gammal götisk ordstam som sedermera spridits över världen och bevisar att vi har en urgammal tideräkning i Sverige (SSH: 91-4). Wilde markerar denna sin ovilja att skilja den systematiserade och den rent kronologiska historien genom att göra sin kungalängd (SSH: 120-9, framsynt nog redovisad i tabellform och löpande från Fornjotr 400 f Kr och framåt) till enbart en av hans periodindelningar, dessutom inte den som först omnämns.

Enligt Wilde kan vi skönja tre olika epoker i källornas beskaffenhet (detta är en av hans många periodindelningar i SSH): den första är den mörka ('eller icke nog klara') tiden; den andra är 'den mythologiska eller fabeltiden' och den tredje epoken är den 'historiska tiden'. Om den första epoken kan vi bara gissa, medan den andra epoken sträcker sig från Odins invandring och asaläran fram till kristendomens införande. Wilde gör här den moderna reflektionen att fablernas trovärdighet är tvivelaktiga, men att själva innehållet trots allt säger en del om den politiska historien under den här tiden. Med den historiska tidens inträde tar förnuftet över fablernas roll, och sakernas sanningsenliga sammanhang, som varit fördolda under fabeltiden dras nu fram i ljuset (SSH: 9-16). Samtidigt menar dock Wilde att den påviska kristendomen fortfarande var mörk och fabelaktig, och att det är först från och med Vasatidens religions- och statsförändringar som vi kan skönja förnuftiga källor, grundade på 'Riksens allmänna handlingar, samt klara skiäl och bewis' (SSH: 24). Som synes är dessa 'källeporer' nära förbundna med Wildes allmänna uppdelning av historien i forntid, medeltid och nyare tid, och vad gäller skriftliga källor kan man göra den anmärkningsvärda kommentaren att Wildes uppfattning knappast har

utmanats, utan snarare bekräftats därefter (se t ex Rosén 1962: 347), vilket för övrigt också har skett med Wildes uppfattning om politiska 'konster' såsom drivande element i historien.

Vad gäller Odin går Wilde tämligen långt i 'källkritik' om man jämför med hans Rudbeckianska föregångare. Det enda vi kan veta om Odin är att han införde den 'Asiatiska' tros- och sedoläran och att han inleder 'Fabeltidehwarfwet':

Alt det öfriga är blandadt, inwekladt och insnärt i Fabler, samt ankommer på *uttolkningen* och des trowärdighet, men beror ej på någon *historisk pålitelighet*. Derföre har jag ock godtfunnit att sätta detta under Fabeltiden, men börja det *historiska tidehwarfwet* med *wäre beskrifna lagar*: Ty äldre minnesmärcken af en historisk eller aldeles pålitelig säkerhet, har man icke här i Norden (SSF, kap 2: 112).

Denna långtgående skepticism (som går betydligt längre än Dalins, ehuru Dalin har fått äran av att ha genomfört det första kritiska genombrottet i hanteringen av källorna) kan i och för sig tyckas märklig om man jämför med hur stor betydelse Odin som statsgrundare har för Wilde. Den principiella skepticism mot källorna som Wilde här intar måste dock vägas mot hans än större principiella intresse för statsfilosofi.

Om källor i övrigt bör nämnas att Wilde förstår, liksom alla andra författare vid denna tid, fäster en avgörande vikt vid de nyss återupptäckta isländska källorna, men även vid de inhemska landskapslagarna. Detta hindrar dock inte att antika författare (framför allt Herodotos) spelar en mycket stor roll; någonting annat var i själva verket otänkbart vid denna tid. Tilläggas bör också att Wilde, som Löw (1910: 5) säger, genom uppsättandet 'av förnuftets auktoritet' har 'tagit det avgörande steget för den svenska historieskrivningens emancipation från den bibliska urhistorien i Genesis I-XI', vilket gör att han, i och för sig anakronistiskt, skulle kunna ses som den sekulariserade samhälls- och historievetenskapens anfader i Sverige (detta hindrar inte att både Dalin och Wilde är starkt religiösa i sin grundsyn, men bokstavstroheten finns inte kvar).

Hittills har tre periodindelningar omnämnts; en kronologisk, en allmänt historisk i forntid, medeltid och ny tid, samt en källmässig. Den statsvetenskapligt mest intressanta periodindelningen är dock de sju större statsomvälvningar eller 'generelle revolutioner' i 'regeringsformen och följachteligen hela staten i gemen' som Wilde anser att svenska staten genomgått (SSH: 24-5). Det bör framhållas att dessa sju olika regeringsformer utgör grunden för den oöversatta latinska framställningen (som jag tyvärr inte kan läsa) av *Sueciae Historia Pragmatica* (1731), och att dessa där indelas under huvudrubrikerna *antiquae* (period 1-3), *mediae* (period 4), medan de sista perioderna saknar rubrik, men har givits det största utrymmet. Här koncentrerar sig Wilde uppenbarligen mer på modern tid än i de översatta verken. I grunden för dessa sju revolutioner ligger tre rättsligt grundade statsförändringar: den mörka tidens intagnings- och husständerätt, fabeltidens gudomliga arvrättighet och den nya tidens förnuftiga statsinrättning, där överhetens välde inskränks genom regeringsformer och allmänna lagar, varvid regenterna blir statens och rättens tjänare i stället för tvärtom (SSH: 16-7).

Den första regeringsformen i Sverige var husbondeväldet eller husfädersståndet (SSH: 30-1), där husfadern utgjorde högsta rättsinstans. Husfädersståndet för Wilde tillbaka till de gammaltestamentliga berättelserna om patriarkerna, som var en slags husfäder. Husfäderna var enväldiga lagstiftare eller domare över sin familj eller ätt, medan husmödrarna var enbart rådgivande. Så småningom uppkommer staten via kontrakt eller avtal (som väl måste förstås som ett historiskt framvuxet sådant), när alla de enskilda hushållen underordnar sig ett allmänt sådant som sätter den naturliga jämlikheten och friheten inom skäliga skrankor, till befrämjande av vars och ens vidmakthållande. Således kommer staten ur familjen och medborgarna förhåller sig till staten såsom familjen förhåller sig till sin husbonde eller ättfader. Hela denna argumentation stödjer sig på Locke och Pufendorf, men Wilde är den förste som omsätter den i den svenska historiska kontexten och detta borgerligt-patriarkaliska 'nedifrån och upp'-perspektiv på den svenska statens bildande från familj till ätt, till landskapsmenighet och stat har förblivit den dominerande beskrivningen (kraftigt inskräpt av Geijer) av den svenska statens första uppkomst (SSF, kap 2: 219-25).

Den andra revolutionsepoken innebär en 'merkelig tillväxt' i både 'konungewäldet och högheten', varvid Odin inrättar sig såsom enväldig konung med anspråk på att härstamma från gudarna (SSH: 32-4). Detta skall ha skett ca 100 f Kr, och det är uppenbart att Wilde här tänker sig en lång övergångsperiod mellan det patriarkaliska husfädersståndets och den enväldiga statens instiftande. Under denna tid har den naturliga utveckling, som nämndes ovan, från familjernas eller ätternas välde till landskapsmenigheternas (eller vad Wilde benämner 'småkungadömen') genomförts. Det nya i den asiatiska eller skytiske Odins envælde är alltså att en fabelaktig gudomlig arvsrättighet hävdas, varvid 'den naturliga jämlikheten och friheten' blir inskränkt och bunden. Odin och hans arvingar förestår offren och får rätt att pålägga skatt, samtidigt som småkungarna och landskapen finns kvar som mindre myndigheter (SSF, kap 2: 254).

Det finns här skäl att göra en längre utvikning angående Wildes suveränitetsuppfattning. Wilde talar alltså om tillväxt i *både* kungaväldet och högheten. Man kan här förstå den vikt Wilde lägger vid just Odin. Hans kungadöme innebär en statsrättslig förändring av djupgående mått. Även om hans statslära är fabelaktig innebär den en ny uppfattning om staten som något som står mellan Gud och människorna. Staten blir *suverän* eller, i Wildes terminologi, utvecklar sin 'höghet'. Wilde är en av de första skribenterna i Sverige som gör en distinkt åtskillnad mellan vad Kantorowicz har kallat 'the King's two bodies', där kungaväldet uttrycker den aktuella styrelsen, medan högheten eller majestätet uttrycker 'hela menighetens person och rätt' och har karaktären av ett lagbundet historiskt väsen (SSF, kap 1: 46). Det aktuella konungaväldet kan enligt Wilde vara *limitata*, *absoluta* eller oinskränkt där de två första formerna fortfarande är lagbundna, medan det oinskränkta väldet är mer eller mindre laglöst. Vad gäller högheten eller majestätet är detta ett uttryck för *statens* auktoritet, ej någon personlig sådan, och eftersom staten ej är formellt undergiven någon befinner den sig i det 'naturliga tillståndet' (ibid):

Ty alla Konungar äga enahanda Majestät, men icke derföre lika wälde, och likwäl äro de medelst den Kongl. högheten alla stadde uti det så kallade naturliga tilståndet, det är at wara ingen menniskia undergifne, emedan de sig hafwa iklädt hela menighetens person och rätt (ibid).

I detta sammanhang skall Wildes kontroversiella argumentation mot uppfattningen om det karolinska enväldet såsom laglöst ses. Enligt Wilde innebär äskandet att det karolinska väldet var laglöst att ingen allmän statslag för Sverige skulle finnas, något som till yttermera visso innebär att svenskarna lever i trälldom, vilket utgör ett oefferrättligt angrepp på 'rikets och folckets heder'. Man måste skilja på ett envælde som bygger på den av Guds och naturens lag avhängiga statslagen, om än frikallat från rådets kontroll, men likväl lagbundet, och en laglös despoti enbart byggd på makt, vilket som ovan setts, enligt Wilde är emot sunnda förnuftet och skulle innebära att Karl XI brutit samhällskontraktet. Hela frågan har dock blivit förvirrad av att 'största hopen allenast plägar tala om Souverainitet, hwarmed såwäl det ena som det andra kan förstås, och åtskillige ogrundade samt orimlige omdömen åstadkommas' (SSF: 44-5). Ordet 'soverainitet' bör i stället användas som ett uttryck för statens höghet och majestät, ej för dess personliga innehavare. Det karolinska enväldet var således en personlig absolutism utan att fördenskull vara frikopplat från statslagen (SSF: 49).

Fredrik Lagerroth har framhållit betydelsen av Wildes distinktion med avseende på frihetstiden, eller mer konkret, med avseende på biskop Johan Browallius näst intill republikanska försvar för Ständernas oberoende i hans ryktbara memorial 'om irrige begrepp rörande fundamentallagen' 1752. De 'irrige begrepp' som Browallius, påverkad av Wilde, tillbakavisade gick ytterst tillbaka på Bodins och de övriga absolutistiska tänkarnas hävdande att det kungliga enväldet var en följd av statens suveränitet, när i själva verket statens suveränitet är oberoende av det aktuella regeringssystemet, varvid överhetens förmån i staten enbart kan vara grundad i lagen och dess konstitutionella förordnanden (Lagerroth 1915: 414-5). Uttryckt med andra ord så har Wilde formulerat en konstitutionell tes, nämligen att staten är grundad på lagen, ej på potentaters maktlystnad och begär; härav Wildes starka upprördhet över den 'Machiaveliska' eller 'fabelaktiga' statsläran. Denna tes drev Browallius, menar Lagerroth, till konsekvenser som kan uppfattas som radikala, men egentligen är följdriktiga.

Den tredje revolutionsepoken innebar den slutgiltiga konsolideringen av staten genom att kung Ingjald Illråde ca 640 e Kr utrotade småkungarna och avskaffade länsrätten i Sverige, som dessförinnan enligt Wilde var mycket spridd. Detta hävdande av rikets höghet innebar att allmogen sattes i frihet såsom direkta undersåtar, vars talan lagmännen förde 'på allmänneliga Swea- och Giötha thing, eller serskilta landsthing' (SSH: 35):

Däri genom blef då Konungawäldet likafult inskränckt, och jämwäl bundit wid Lag, gammal häfd, fördrag och Riksdags beslut; oackadt Konungarnes Gudomlige afkomst och höghet efter fabelläran ännu troddes (SSH: 34).

Den fjärde revolutionsepoken innebar sedan en mycket långsam utveckling som börjar med den så kallade kristendomens införande, vilket enligt Wilde var en täckmantel för påviskt herravälde, och fullbordas med 'frihetsbrevet' 1319 ('med en viss rätt /.../ kallat "Sveriges Magna Charta"', Rosén 1962: 174), vari rådsherrarna och de höga prelaterna garanterade varandra fri- och rättigheter på kungamaktens bekostnad. Enligt Wilde försvagades både kungen och lagmännen, och eftersom lagmännen var folkets företrädare innebar detta att folket också förlorade sin makt. Den gamla balansen mellan kung och folk upphävs och kyrkan inträder däremellan, samtidigt som kungaväldet inskränks genom 'Råds råde' som intar samma plats som fordom 'Riksens almoge eller hela folket' (SSH: 37-8):

höghet och frihet blefwo blåtta ord, i anseende til rätta betydelsen och bruket uti werldslige staten, men twärtom utaf aldra-största värde, wigt och eftertryck til Kyrkio-statens upkomst (SSH: 36-7).

Vad som kan sägas här är att Wilde åtnjuter den tveksamma äran av att ha gått i bräschen för en våldsamt antikatalicistisk i den moderna svenska historieskrivningen. Wildes betoning av Frihetsbrevet såsom kulmen på en historisk process är dock något som accepterats av till och med den allra senaste historieforskningen. Samtidigt har man tolkat dess innebörd annorlunda; enligt Lagerroth så utgör Frihetsbrevet en återkoppling till en äldre konstitutionell tradition, ej upphävandet av en sådan. Vad som upphävdes var folkkungarnas fördärvliga strider om svensk jord. Medan Lagerroth ser aristokratin som banérförare för den svenska konstitutionalismen i historien, så ser tvärtom Wilde kung och folk som dess upprätthållare och adel och präster som dess utmanare, en syn som kom att hålla i sig under lång tid, och som utgjorde hörnstenen i Geijers populistisk-nationalistiska historiesyn.

Wilde menar uppenbarligen att påven under medeltiden blev en reell utmanare till den svenska statens suveränitet, och att därför den femte revolutions-epoken, frammanad av den 'så wäl högt uplyste och förståndige, som behier-tade hielten Gustaf Wasa', intar en särställning bland svenska revolutioner. Härigenom 'erkiändes den Konungsl. högheten allmänneligen, såsom hwar-ken Påfwen, eller någon menniskia i werlden, utan Gud allena undergifwen' (Gud är således egentligen den ytterste suveränen). Likafullt som högheten eller suveräniteten proklamerades så förblev ändå kungaväldet inskränkt och bundet av 'Sweriges allmänna och beskrefna lagar, såsom af ålder' (SSH: 39-40). Perioden härefter kännetecknas också av att såväl råd som riksdag sammankallas oftare än förut.

Den sjätte revolutionen inträffade 1680, och som jag redan varit inne på, menar Wilde alltså att suveräniteten enligt hans definition *bibehölls*, i stället för att *proklamerades*, men kungen gjorde sig oinskränkt av råd och riksdag, fast likväl bunden att alltjämt regera efter lag. Själva den 'påträngande nöden' under det stora nordiska kriget har lett till att Karl XII:s välde kommit att betraktas som alldeles laglöst (här drar Wilde alltså in en starkt kontextuell faktor, SSH: 40-4). Den sjunde revolutionen genomförs slutligen 1719 genom att den enligt Wilde felaktigt uppfattade 'soverainiteten' avsvärs. Detta innebär att höghe-

ten alltfört är av 'Gud förlänt' och odelbar, men våldet utövas på basis av 'Riksens Ständers wahl- samt Riksdags-rätt och frihet, jämte Kongl. May:ts och Riksens Råds myndighet' (44-5).

Swerige har aldrig varit ett så kalladt patrimonial eller egendoms rike, hwilket af en segrande herre, med bewäpnad hand, intagit och wunnit, efter des behag skal kunna bortskänkas, försäljas, utbytas eller uppå andra wilkor bortgifwas, fördelas och således nästan til intet giöras, efter de statslärdas mening (SSH: 46).

Sverige har aldrig varit utsatt för tvång och tyranni, varför överheten enbart kunnat komma till ett 'lagligt och rättmätigt wælde öfwer sina undersätare' genom 'deras samtycke och goda wilja, som de, utan utwärtens tvång, och med berådt mod fattat /.../ det är ett Wahl' (SSH: 46-7). Här hävdas en konstitutionell tes, som samtidigt synes vara präglad av den förnuftsmässiga determinism, vilken är starkt rotad i hela Wildes världsuppfattning. Hela denna tes ligger till grund för Wildes uppfattning om den svenska statens grundläggning under Odin, hur anakronistisk detta än kan låta. Redan i själva grundläggningen finns alltså en förnuftig eller konstitutionell tanke inbyggd, något som väl är svårsmält för en modern läsare, men som ter sig naturligt utifrån Wildes ontologi.

Rikets odelbarhet, så starkt proklamerad såväl i frihetstidens författning som i Wildes skrifter, är förstas naturligt att försvara efter de katastrofer som landet gått igenom de första två decennierna av 1700-talet. Wildes försvar är tämligen vidlyftigt; han definierar helt enkelt tolv 'ätterättighetsepoquer' (alltså en femte periodindelning! SSH: 49-90) som Sverige sägs ha gått igenom, och vars två grundpelare är att den svenska staten aldrig har hamnat i arvskitte, samt att den svenska arvsrätten till kronan är helt grundad på val. Återigen kommer Wildes rationalistiska världssyn, enligt vilken staten är ett förnuftsfaktum, liksom hans syn på suveräniteten som opersonligt majestät och ej som personligt wælde väl till pass.

De brödrastrider om kronan som vi finner såväl under fabeltiden, som under Folkungaätten och Vasasönerna har enligt Wilde aldrig handlat om rikets höghet, det vill säga en uppdelning av rikets suveränitet i mindre enheter, utan har alltid gällt den konkreta makten och myndigheten (SSF, kap 2: 243-7). I sammanhang härmed går Wilde till attack mot tidigare historieskribenter, exempelvis Ericus Olai som hävdade att Sverige från början var delat i fem självständiga länder med egna kungar, och Johannes Magnus som menade att svear och götar understundom levat åtskilda (SSF, kap 2: 372-3, 58, intressant är att den för den götiska traditionen kanske viktigaste skribenten, Johannes Magnus, här alltså anklagas för att vara opatriotisk!).

Arvrättens grund i val går enligt Wilde tillbaka på 'folkets, omedelbarligen uppå naturliga lagen grundade fria Wahl-rätt' (SSH: 47, min kursivering). Denna, av naturlagen härledda valrätt, finner vi uttryckt såväl i landskapslagar och landslag, som i senare tiders kungaförsäkran till Riksens Ständer. Den gudomliga arvrätten under forntiden var ju enbart 'fabelaktig'. Wilde kan också uppvisa en mängd sentida exempel, nämligen Gustav II Adolf, Pfalziska ätten, såväl som Ulrika Eleonora och hennes man, på att svenska regenter utses

genom val och ej arv. Eftersom den Pfalziska ätten var utsedd genom val, så var till och med den föregivet suveräne Karl XI bunden vid villkor, vilket de svenska skribenterna ej har förstått, utan man har:

uti dömandet låtit sig förleda utaf andra Staters bruk, och de Statslärdas förömtalte, nästan af allom wedertagne, men ogrundade, mening om en owilkorl. Arfrätt; fastän sådant går aldeles ifrån och twärt emot Sweriges författningar (SSH: 83-4).

Således har vi fem periodindelningar: en kronologisk, en allmänt historisk, en grundad på källorna, en grundad på revolutioner (nära sammanhängande med den statsrättsliga) och en grundad på ätterättigheter. I detta läge verkar Wilde gripas av exaltation. Efter ännu en indelning i tre olika gravsättsepoker (SSH: 98-9), går han vidare till att hävda att den svenska historien i själva verket är överfull på eror; de finns till och med i en sådan 'myckenhet och ombytelighet' att de försvarar vår historias tideräkning, varefter Wilde säger att vi också kan tänka oss tideräkningar efter solförmörkelser, Frodefreder, hårda vintrar och andra naturföreteelser (SSH: 100). Återigen kan man ana en rent 'Linnéansk' systematiseringsiver: Wilde avslutar dock sin 'inledning' till Pufendorf med en enömt vidlyftig skildring av de 'geografiska' epokerna, som uppenbarligen mest handlar om folkförflyttningar; skyternas, cimbrenas eller jotunernas, asarnas successiva invandringar till Sverige, samt det stora götiska uttåget ur Sverige till Sydeuropa som enligt Wilde skedde på anstiftan av Odin. Här får den Rudbeckianskt sinnade läsaren sitt lystmäte i form av etymologiska konstruktioner och spekulationer utifrån Bibeln, samt de antika och isländska auktorerna.

Det som är värt att framlyfta härur är en rudimentär nationsdefinition, vari Wilde menar att nationer åtskiljs genom tungomål, levnadssätt och seder, men kanske ännu mer genom trosläran (SSH: 160, 275-6). Intressant är att staten uppenbarligen inte har någon roll att spela för denna nationsdefinition, vilket till yttermera visso implicerar att Wilde ser 'nation' och 'stat' som åtskilda begrepp. Ett annat märkligt inslag som hör ihop med Wildes statsteori är hans försök att förstå vart de utträngda jotunerna eller 'jättarna' tog vägen efter asarnas intåg. Wilde frågar sig till och med om det kan ha förekommit en 'jättestat' i Sverige, före den svenska staten. Men i stället tolkar han problemet enligt sin statsteori: 'Jättarna var helt enkelt utstötta ur husfädrastaten' (SSF, kap 2: 161). Alla sagor om troll, jättar och rövare handlar egentligen om dessa utstötta människor, som inte kunnat anpassa sig. Dessa märkvärdiga personers ättlingar är våra dagars rövare och banditer (SSF, kap 2: 147-8). Således existerar en hotande värld utanför staten.

Diskussion

Jacob Wildes huvudsyfte har alltså varit att beskriva den svenska författningsutvecklingen med hjälp av en pragmatisk metod, med andra ord en kombination av statsfilosofi och historiska källstudier. Med hjälp av denna metod identifierar Wilde ett antal periodindelningar för svensk historia, varav indelningen

i olika 'revolutionsepoker' väcker speciellt intresse, och överträffar vad som senare gjorts (eller snarare inte gjorts) i svensk teoretisk statshistoria. En snabb genomgång av svenska rikshistorier visar att historievetenskapen står kvar på i princip samma extremt deskriptiva ståndpunkt som för hundra år sedan, och periodindelningen har överhuvudtaget aldrig ifrågasatts, vilket ju också har inneburit att hela den diskurs som även modern historieskrivning givetvis är grundad i, sällan har problematiserats. Med Weibullianernas bullrande intåg på den svenska scenen ansågs dessutom alla frågor som rörde politiken och statens institutioner gå tillbaka på egoistiska aktörers egennyttiga motiv, varför den rent konstitutionella diskussionen föll bort (ett lysande undantag är Fredrik Lagerroth). Idag finns dock ett nymornat intresse för staten som forskningsobjekt inom svensk historieforskning (se speciellt flera publikationer av Rolf Torstendahl på senare tid).

Det är förstås lätt att dra på munnen åt delar av Wildes systematiseringsiver, men den uttrycker också något mycket intressant. Den pekar tillbaka på en tid då inga fördummande disciplinindelningar hindrade originella kombinationer av vetenskapliga diskurser. Den visar också mycket tydligt att fenomen såsom stat, natur, geografi, språk och religion hängde intimt samman. En sådan kombination av diskurser utgör också hörnstenen i det Rudbeckianska 'omnipotensprojektet'; den märkliga kosmologi som skapades som en slags generell världsförklaring med Sverige som utgångspunkt. Trots sin källkritiska medvetenhet har Wilde ingalunda ställt sig vid sidan av detta projekt, tvärtom så ansåg han sig bidra till det med sina kombinerat statsteoretiska och historiska utläggningar. När Sten Lindroth i sin imponerande lärdomshistoria (1978: 661) säger att Wilde är ett led i uppbrottet från Rudbeckianismen även om han inte vågar ta steget fullt ut, uttrycker han ett teleologiskt synsätt på vetenskapernas utveckling som jag tror pekar helt fel i detta fall.

Det finns flera skäl att jämföra Wildes arbeten med Fredrik Lagerroths storverk *frihetstidens författning*. De stora historiska vyerna, lidelsen, den totala oförmågan att begränsa sig och att de båda drabbades av misshag på grund av sina uppfattningar, är inte de enda likheterna. Båda har som uttalat syfte att legitimera en viss konstitutionell utveckling. Båda hävdar starkt den nationella statstraditionens stora betydelse, även om Wilde också i stor utsträckning anknyter till den allmänna statsfilosofin, medan Lagerroth doktrinärt framhårdar i uppfattningen att den svenska konstitutionalismen aldrig rönt något inflytande utifrån. Wilde har som förste skribent framlagt teserna om den 'germanska' förbundsstaten på landskapens och hushållens frihetliga och patriarkaliska grund (även om begreppet 'german' används sparsmakat av Wilde, som enligt honom för övrigt är en svensk beteckning på män som får saker och ting 'gjort' – 'görmän'). Denna uppfattning har kraftigt inskräpts av Lagerroth. Mest framträdande är väl ändå att båda skriver historia utifrån principiellt filosofiska utgångspunkter, något som kanske inte var så ovanligt på Wildes tid men som kom att bli det under Lagerroths.

Skribenter som Wilde (och för den delen också Lagerroth) är idag intressanta främst av två skäl, förutom det att de allmänt sett är kreativa. För det första säger Wildes arbeten en del om statsdiskursen vid denna tid; och inte bara det,

han bidrar till att konstruera den. Skinner (1978) hävdar med emfas att utvecklingen av den moderna staten är ett kombinerat politiskt och intellektuellt projekt (en tes som i det tidiga svenska fallet fått klart stöd av Gustafsson 1956 och Ringmar 1996). Och Dyson framhåller:

There is, in other words, a complex interaction between theory and practice and between the state as an institution that rests on an ideology, the articulate ideas that politicians, administrators and lawyers have about it and theories of the state that are held by intellectuals /.../ Experience of living within a particular kind of inherited institutional and cultural framework shapes the manner in which the character of political, legal and societal arrangements is considered. Equally, intellectual characterizations of these arrangements provide an orientation for elites towards the framework within which they operate and a distinct vocabulary in terms of which public affairs can be considered (Dyson 1980: 81).

Wilde var som sagt rikshistoriograf, ett framträdande statligt ämbete vid denna tid. Hans arbete åtnjöt Rikens Ständers protektion. Det bedömdes av kansli-kollegium, den mest betydelsefulla statliga institutionen; det diskuterades, kritiserades och censurerades av Arvid Höm och hans kolleger. Det tillkom under en brytningstid med enväldet i färsk åminnelse och samtidigt som förnyade kungliga maktanspråk misstänktes, en tid strax efter den nyskapande författningen, och utgjorde därmed en dagspolitiskt brännhet tolkning av den svenska statens historia. Uppfattningen om staten såsom primärt ett historiskt förnufts-objekt kan alltså ha haft praktisk betydelse för de nya svenska 'frihetsvänner-na', och enligt vad som sades om Browallius ovan, kunnat legitimera rent republikanska idéer:

The decisive shift was made from the idea of the ruler 'maintaining his state' – where this simply meant upholding his own position – to the idea that there is a separate legal and constitutional order, that of the State, which the ruler has a duty to maintain. One effect of this transformation was that the power of the State, not that of the ruler, came to be envisaged as the basis of government (Skinner 1978: ix-x).

Denna den mest fundamentala av statens ideologiska transformationer, måste anses ha slutgiltigt slagit igenom i Sverige under frihetstiden, då ju det kungliga-majestätet-så-alldeles tydligt-skildes-från-maktutövningen. Wilde trycker dock så hårt på denna distinktion, att han anser att den gällt för svenskt stats-skick alltsedan Odins dagar.

Eftersom denna uppsats har inskränkt sig till Wildes eget arbete, är det givetvis omöjligt för mig att uttala mig mer än så här svävande om detta arbetes betydelse. Ett som är säkert är dock att Wildes kraftiga inskräpande av den svenska statens historiska odelbarhet låg helt i linje med den nya konstitutionen, och att all denna propaganda har drag av den katastrofsituation som den uppstått ur, samtidigt som den antyder något väsentligt nytt i den svenska statsdiskursen. Staten ses som en integrerad 'kropp', ledd av en abstrakt suveränitetsidé och uppfattningen om statens relation till territoriet såsom ett symbiotiskt förhållande; uppfattningar som verkar fullkomligt främmande för tidigare svensk statsdiskurs, som utan tvekan betraktade 'delarna av kroppen' som furstliga handelsvaror. Alltså innebär detta synsätt närmast en 'avekonomise-

ring', ett 'förändligande' av synen på staten. Vad som *inte* låg i linje med de ledande kretsarnas politiska övertygelse var däremot Wildes åsikt att det karolinska enväldet inte var laglöst, något som den utdragna censureringsprocessen indikerar.

För det andra är en kombination av filosofi och historieskrivning av den art som Wilde kallar pragmatisk ett föredöme för modern historieskrivning, och för den delen kanske ännu mer statsvetenskap. Det finns ingen anledning att bara skälla på modern historieskrivning; vad gäller den svenska så har ett fantastiskt källmaterial dragits fram i ljuset av 1900-talets forskare, och mer finns fortfarande oupptäckt. Även vad gäller statsvetenskapen verkar dock ett visst nymornat intresse finnas för historiska perspektiv som sträcker sig längre tillbaka än 1960-talet. En pragmatisk historia om den svenska staten idag borde dock ta fram en mängd perspektiv som Wilde missar i sin koncentration på regeringsform och lagar. Sålunda måste ett sociologiskt perspektiv hela tiden finnas med i bilden. Än viktigare för statens självständiga utveckling är givetvis den komplexa strukturen av dess institutioner; deras sammansättning, mål, medel och anknytning till den överordnade statsdiskursen (som Wilde stannar vid) vid olika tidsskeden i institutionernas historia.

Wildes indelning av olika 'revolutionsepoker' är dock ett ypperligt uppslag, som märkligt nog inte rönt någon vidare efterföljd. Utifrån modern statsteoretisk och historiesociologisk forskning finns möjligheter att generalisera svensk historia med hjälp av olika statliga organiseringsprinciper såväl som olika diskurser om staten och därmed nå ökade historisk-politiska förståelsemöjligheter och utgångspunkter för komparation. En sådan pragmatisk historieskrivning säger något väsentligt om såväl nutid som dåtid, och även om Wilde inte talade om staten som diskurs eller som institution, så ligger dessa beteckningar inte långt från hans vida, såväl filosofiska som historiska, uppfattning av statsbegreppet.

Slutligen bör något nämnas om Wildes enfatiska kritik av den Machiaveliska synen på egenintresse som ensidig motivkraft hos politiskt handlande aktörer. Denna 'realistiska' syn på politik slog igenom slutgiltigt i den tyska 'realpolitiska' skolan under 1800-talet, vars grundsats kanoniskt har uttryckts av den internationellpolitiske teoretikern Reinhold Niebuhr (1932) som menade att stater överhuvudtaget inte kan betraktas som moraliska subjekt (detta är för övrigt orsaken till att man skapat 'nationen' som ett fiktivt moraliskt subjekt enligt Niebuhr). Stater bör snarast ses som produkter av individers egenlystiga handlande. Som Wilde mycket riktigt påpekar får vi därmed en intellektuell generalisering och potentiell legitimering av egenintresse, med dess moraliska och politiska konsekvenser. Idag har utifrån samma kritik en slags 'nyupplysningstida' medvetenhet om 'medborgar'- eller 'allmänandans' betydelse, såväl i statlig maktutövning som i enskilda individers samhälleliga handlande börjat spridas, åtminstone inom statsvetenskapen (se t ex Dahl 1989; Putnam 1993; March-Olsen 1995). Vad gäller denna 'eviga' debatt om människans samhälleliga natur, för Wilde ytterst hänförlig till staten som ett uttryck för det samvetsfyllda förnuftets gudomliga ordning, bör kanske ett Heidenstamcitrat infogas: *Blott hos den som tro sker under.*

Litteratur

- Berlin, I, 1976. *Vico and Herder: Two Studies in the History of Ideas*. New York: The Viking Press.
- Dahl, R, 1989. *Democracy and its Critics*. New Haven and London: Yale University Press.
- Dalin, O v, 1760-1. *Svea Rikes Historia: K Gustafs och K Eriks Tider*. Stockholm: Lars Salvii Förlag.
- Dyson, K, 1980. *The State Tradition in Western Europe: A Study of an Idea and Institution*. Oxford: Martin Robertson.
- Gustafsson, L, 1956. *Virtus Politica: politisk etik och nationellt svärmeri i den tidigare stormaktstidens litteratur*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Jessop, B, 1990. *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*. Cambridge: Polity Press.
- Lagerroth, F, 1915. *Frihetstidens författning: en studie i den svenska konstitutionalismens historia*. Stockholm: Bonniers.
- Lindroth, S, 1978. *Svensk lärdomshistoria: frihetstiden*. Stockholm: Norstedts.
- Locke, J, 1726. *Oförgräpelige Tankar om Verldslig Regerings Rätta Ursprung, Gränssor och Ändamål* (översatt av Hans Harmens). Stockholm: Kongl Tryckeriet.
- Löw, G, 1910. *Sveriges forntid i svensk historie-skrivning II*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- March, J G—Olsen, J P, 1995. *Democratic Governance*. New York: The Free Press.
- Niebuhr, R, 1932. Moral Man and Immoral Society s 312-319 i: Dahbour, O—Ishay, M (eds) 1995, *The Nationalism Reader*. New Jersey: Humanities Press.
- Nordlund, K, 1902. Om censureringen af Jacob Vildes "Historia Pragmatica", *Historisk Tidsskrift* 22, 263-292
- Nordström, J, 1934. *De yverbornes ö: sextonhundratalsstudier*. Stockholm: Bonniers.
- Poggi, G, 1978. *The Development of the Modern State: A Sociological Introduction*. London: Hutchinson.
- Pufendorff, S v, 1747. *Menniskians Lefnads och Samlefnads Plicht* (översatt av Anders Wilde). Stockholm: Historiographi Regni Tryckeri.
- Putnam, R, 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Ringmar, E, 1996. *Identity, Interest and Action: A Cultural Explanation of the Swedish Intervention in the Thirty Years' War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosén, J, 1962. *Svensk historia I: tiden före 1718*. Stockholm: Bonniers.
- Skinner, Q, 1978. *The Foundations of Modern Political Thought, Vol 1: The Age of Renaissance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilde, J, 1731. *Sueciae Historia Pragmatica*. Holmiae: Typis Historiogr.
- Wilde, J, 1738. *Fordom Swerigis Historiographi Friherrens Samuelis von Puffendorff Inledning til Swenska Statens Historie. Med vederbörlige tilökningar, bewis och anmärkingar försedd af Jacob Wilde, Historiogr R: Första delen eller Förberedelsen*. Stockholm: Historiographi Regni Tryckeri.
- Wilde, J, 1749. *Swenska Stats Författningars eller Almänneliga Rätts Historie* (översatt av Anders Wilde). Stockholm: Historiographi Regni Tryckeri.